

9 Parasjah Wajeesjev וַיֵּשֶׁב (= woonde)

Thora: Beresjiet 37:1-40:23

Hafterah: Amos 2:6-3:8

Resh Lakish zei in de naam van Rabbi Eleazer ben Azariah: "Een man moest geen onderscheid maken tussen zijn kinderen, want vanwege de veelkleurige jas die onze voorvader Jacob voor Joséf maakte: Zij haatten hem." Bereshit Rabbah 84:7.

Het boek Beresjiet is een meesterlijk stuk literatuur. Te vaak worden we gevangen in het analyseren van de karakters of het ontwarren van de bedoeling en vergeten we om de schoonheid en de kunstvaardigheid op te merken waarmee de schrijver dit boek samenstelde. Dat Beresjiet een literair kunstwerk is, wordt in deze parasjah erg duidelijk, met het verhaal van Joséf. Het is meteen een verhaal van ironie, onzekerheid, droefheid en vreugde. Het is misschien één van de grootste vertellingen die de soevereiniteit van G'd illustreert. Nechama Leibowitz benadrukt ook dit punt, wanneer zij schrijft:

"Oppervlakkig gezien maken de acteurs in het verhaal hun eigen weg in het leven, zetten hun eigen plannen, slagen of falen, starten weer, alles op hun eigen initiatief. Dat is de onmiddellijke oppervlakkige indruk. In feite echter beeldt het uit dat het de G'ddelijke voorzienigheid is, zijn eigen voorbestemd plan, dat door de mensheid wordt uitgevoerd."

Deze parasjah is deel één in het verhaal van Joséf. Hierin zullen we het begin zien van de vervulling van G'ds belofte aan Awraham, dat zijn afstammelingen voor vele jaren als vreemdeling in het land dat het hunne niet is, zullen verblijven en dan naar het beloofde land terugkomen. Als wij deze sectie van het verhaal bestuderen, zullen we kijken naar:

- Een fout van de vader.
- Een slechte behandeling van hun broer.
- Een dienaar bij een edelman.
- Een G'ddelijk meesterplan.
- Een knoeiboel van een zoon.

Een fout van de vader

Bij de opening van onze *sidra* was Joséf nog maar zeventien jaar. Ofschoon hij oud genoeg was om getrouwd te zijn, was hij nog steeds erg onvolwassen in zijn emoties en kijk op de wereld. Ondanks zijn jeugd was hem toch de enorme last gegeven van het stigma te dragen zijn vader's gunsteling uit twaalf zonen te zijn. In 37:3 lezen we bijvoorbeeld: "Jisraël hield meer van Joséf dan van al zijn zonen." Dat is ook voor iedereen een te grote last om te dragen, laat staan voor een 'teenager'. Om het nog erger te maken was Joséf ook buitengewoon door G'd begiftigd. Hij was in staat om zowel G'ds stem in dromen te horen als ook deze dromen uit te leggen, om niet eens zijn administratieve talenten te noemen. Aldus vertelt de tekst ons dat wanneer Joséf een droom van G'd hoorde, hij géén aarzeling toonde om zijn uitleg zowel aan zijn vader alsook aan zijn afgunstige broers mee te delen. Jammer genoeg voor hem spraken deze dromen over hem dat hij boven zijn familieleden geplaatst zou worden voor enige onbekende doelen. Al deze omstandigheden leidden tot een lastige huishouding. We lezen alleen in hoofdstuk 37 tenminste drie maal dat zijn broers hem haatten (verzen 4,5,8) en eenmaal zegt de tekst dat zij jaloers op hem waren (vers 11). Bovendien hielp het hem bij zijn zaak niet dat Joséf in zijn onvolwassenheid slechte rapporten over hen [zijn broers] aan zijn vader zou brengen (vers 10). Soms maakte de schijnbare pretentie zelfs zijn liefhebbende vader boos en "zijn vader berispte hem" (vers 10). Aldus opent deze *parasjah* met een beschrijving van de erg problematische Joséf. Hij werd het voorwerp van de haat en nijd van zijn broers, niet omdat hij G'ds gaven benutte, maar omdat hij in G'ds gaven wandelde via de onvolwassenheid van de jeugd en de vruchten van begunstiging met zich mee droeg.

Een koninklijke tuniek.

Misschien was het beste symbool van deze patriarchale begunstiging de veelkleurige jas die Jacob voor Joséf had gemaakt. Wat was dit voor een kledingsstuk? De Hebreeuwse tekst in 37:3 is verrassend vaag. Volgens het woordenboek was deze *katonet passiem* (כַּתְנֵת פְּסִיִּים) alleen maar een "tuniek" (*katonet*-כַּתְנֵת), "in principe het gewone kledingstuk van mannen en vrouwen dicht op de persoon gedragen." Een *katonet passiem* (פְּסִיִּים)

כַּתְנֵת) is "één, dat van de handpalmen tot devoetzolen reikte." Zowel de Septuaginta LXX als de Targum Jonathan vertaalden deze term echter met "een veelkleurige jas." De enige keer bovendien, dat dit zelfde Hebreeuwse zinsdeel in de Tenach gebruikt wordt, is in 2 Samuël 13:18 waar het een koninklijk kledingstuk is, gedragen door een maagdelijke dochter van een koning. Er zijn uit de oudheid tenminste twee voorbeelden die enig licht kunnen werpen op wat Joséfs jas geweest kan zijn. Ten eerste was er een ontdekking van een schildering in een Egyptisch graf bij Bene-hassan, gedateerd uit ongeveer 1890 jaar v.Chr. in "het afbeelden van een Semitische clan met mannen en vrouwen die multikleurige tunieken droegen, over één schouder gedrapeerd en reikend tot beneden de knieën." Ten tweede is er een muurfresco in het paleis van Koning Zimrilim bij Mari in Zuid-Oost Syrië, dat figuren laat zien die in gewaden gekleed zijn welke uit vele kleine rechthoekige panelen van multi-kleurige stoffen zijn gemaakt. Bovendien suggereert één geleerde dat "in het patriarchale tijdperk Semitische hoofdlieden jassen met vele kleuren droegen als een teken van heerserschap. Dit commentaar past bij het gebruik van dit kledingstuk in 2 Samuël 13, waar ze door de maagdelijke dochters van de koning gedragen werden, daarmee een koninklijke betekenis gevend aan dit soort van gewaad. Misschien zijn dit voorbeelden van Joséfs beroemde veelkleurige jas. Wij weten niet zeker of de tuniek al dan niet veel kleuren had. Er is inderdaad veel omtrent dit beroemde kledingstuk wat we niet weten. Maar wat uit de tekst van Beresjiet echter duidelijk schijnt, is dat Joséf zich bij zijn broers onmogelijk had gemaakt door over hen te rapporteren en door Jacob hem een veelkleurige jas te geven, die hem markeerde voor het hoofdleaderschap van de stammen bij de dood van de vader.

Het schijnt dat Joséf voorbestemd was voor een leven met moeilijkheden, gedeeltelijk vanwege zijn eigen onvolwassenheid, maar het meeste vanwege zijn vader's fouten bij zijn opvoeding. Het openingsgedeelte van de *midrasj* voor dit wekelijks commentaar vat Jacob's fouten bij het opgroeien van Joséf samen, wanneer het zegt:

"Een man moest geen onderscheid maken tussen zijn kinderen, want vanwege de veelkleurige jas, die onze voorvader Jacob voor Joséf maakte, haatten zij hem." Bereshit Rabbah 84:7.

Een slechte behandeling van hun broer

Jacob maakte inderdaad de fout van Joséf voor te trekken boven zijn andere zonen. Hij maakte ook een andere fout, ofschoon deze niet was vanwege een of ander vleselijk patroon in zijn leven; het was een onbewuste fout. De broers waren weg van thuis om hun kudde te weiden in Dotan (37:17), ongeveer twee tot drie dagen gaans vanaf hun thuis te Hebron. Jacob zond Joséf naar hen toe om naar hun welstand te informeren. Hij besepte maar nauwelijks dat door zo te doen, hij Joséf voor veel jaren niet weer zou zien. Alléén, onder het wakend oog van zijn vader vandaan, herkenden de broers de nadering van Joséf en voelden een gouden kans om hun bitterheid over hem te luchten. Hun eerste impuls was om hem te doden, zijn lichaam in een put te gooien en Jacob te vertellen dat een wild dier hem verscheurd had (37:18-20). Gelukkig maakte Ruben er bezwaar tegen, zoals de eerstgeborene dat behoorde te doen en hij poogde zijn broer te beschermen. Op Ruben's suggestie wierpen zij Joséf in een put, maar pas nadat zij hem het symbool van het stamleaderschap uittrokken - de tuniek. Ruben's plan was om hem later te redden zonder ze dat te laten weten.

Wie kocht en wie verkocht?

Op dat punt ontglipten de dingen aan ieder's controle. Terwijl zij aan het eten waren, zagen zij een karavaan van Isjmaëlieten op weg naar Egypte. Judah's ogen glinsterden met Sjèkèl tekenen en suggereerde dat zij Joséf zouden verkopen aan de Isjmaëlieten. Het verhaal krijgt iets meer betekenis als we bekend zijn met Israël's aardrijkskunde. Het centrum van Israël, waar Sjèchèm (= Nabloes) in Sjomron is, is erg heuvelachtig - zoals het grootste deel van Israël. Er zijn echter dalen waar belangrijke handelsroutes doorheen lopen. Als men van het noorden komt, zou de route via het uitgestrekte oost-west dal moeten gaan dat bekend staat als de vlakte van Jizreël. Er zijn echter heuvels en bergen die de weg naar het zuiden blokkeren. De beroemste van deze natuurlijke barrières is de Karmel bergrug die zich vanaf de kust bij Haifa uitstrekt naar het zuidoosten en het noordelijkste hoekpunt van de bergen van Sjomron wordt. Maar er zijn door deze heuvels en bergen drie goede passen. Deze passen zijn door heel de geschiedenis vrij beroemd geworden. Van het noorden naar het zuiden is er de Jokneampas, dan de Megiddopas en tenslotte de Taânach Pas. Deze derde pas wordt ook de Dotan Pas genoemd, omdat die uitwaaiert in het Dotandal. Vandaag is de Arabische stad Jenin het prominente kenmerk van het Dotandal. In oeroude tijden echter, speciaal gedurende de tijd van Joséf, bezat de Dotanpas en het Dotandal één van de handelsroutes die door het Beloofde Land gingen. Dotan lag ongeveer 12 mijl (19,3 km) noord-westelijk van Sjèchèm. Het is een plaats die rijk aan weidegrond is - bekijk hiervoor een landkaart van Israël. Vanaf dit punt wordt het verhaal enigszins verwarrend. De tekst zegt dat de

Isjmaëlieten kwamen. De tekst zegt echter ook dat de Midianieten Joséf aan de Isjmaëlieten verkochten, die hem op hun beurt aan de Egyptenaren verkochten. Bovendien worden dichtbij het eind van de tocht, beneden bij Egypte, ook de Medanieten erin betrokken. Wie waren al deze mensen en wie kocht en wie verkocht? Ten eerste zullen we proberen om deze verschillende bevolkingsgroepen te definiëren. De Isjmaëlieten waren de afstammelingen van Isjmaël, de zoon van Awraham via Hagar. Zij waren zwervende handelslieden die van zichzelf geen bekend thuisland hadden. Er schijnt wat aanwijzing te zijn dat de term Isjmaëliet ook een naam was voor brede categorie van stamgroepen. De tekst zegt dat zij van Gilead kwamen. Het Dotandal zou de eerste doorgang zijn die zij zouden passeren wanneer zij vanaf Gilead reizen, wat ten oosten van de Jordaanrivier ligt, tegenover Beth Sjeán. De tweede groep, de Midianieten, zijn afstammelingen van Awraham via zijn vrouw Ketoerah (Beresjiet 25:2). Hun thuisland is erg moeilijk om vast te stellen. Veel geleerden suggereren dat de Midianieten over een groot gebied verspreid waren, inclusief noordwest Arabië, zuidelijk Transjordanië, de Arawa, delen van de Negev en mogelijk noordelijk Sinai. Enig onderzoek heeft daarbij de mogelijkheid geopperd dat Midian niet naar een land verwijst, maar naar een amorf stammenverbond. We zullen de Midianieten weer ontmoeten wanneer we het verhaal van Mosje en de Uittocht in Sjemot bestuderen. Voor de identiteit van de Medanieten tenslotte, dienen we ook terug te gaan naar Beresjiet 25:2 wat stelt dat Medan, evenals Midian, ook een zoon van Awraham was, via Ketoerah. We weten erg weinig over deze mensen, aannemend dat zij ook in hetzelfde algemene gebied als de Midianieten hebben gewoond.

Wat kunnen we nu zeggen over de verwarring in de tekst betreffende het kopen en het verkopen van Joséf! Laat ons voor een antwoord op deze moeilijke vraag eerst naar professor Leibowitz gaan. Zij geeft een nuttige bespreking van dit probleem. Om enige mogelijke oplossingen te onderzoeken wordt de student naar haar commentaar verwezen. Naar onze mening schijnt de beste oplossing uit dit voorgesteld scenario te stammen:

"Terwijl de broers met elkaar over Judah's zakelijk voorstel in zake van de verkoop van Joséf aan de Isjmaëlieten overlegden, kwamen enige Midianieten voorbij. Zonder dat de broers het merkten, trokken de Midianieten hem uit de put en zij verkochten hem aan de Isjmaëlieten."

Dan vertelt de tekst ons dat de Medanieten Joséf aan Egypte verkochten. Blijkbaar verkochten de Isjmaëlieten Joséf weer, vóórdat zij Egypte bereikten, deze keer aan de Medanieten. Hoofdstuk 39:1 vertelt ons echter dat Potifar Joséf van de Isjmaëlieten kocht. Hoe kan dat? Leibowitz, die een andere commentator citeert, biedt deze uitleg aan:

"Isjmaëliet is een geslachtsaanduiding voor alle afstammelingen van Awraham, anders dan Izaäk. Daarom werden de Medanieten ook Isjmaëlieten genoemd."

Zijn jullie nu toch in war gekomen?

"Uit het land van de Hebreëen ..."

We geven toe, dat de voorgaande tekst zeer gecompliceerd klinkt. Het blijkt dat Joséf verscheidene malen gekocht en verkocht werd vóór zijn uiteindelijke aankomst in Egypte. Eén ander ding is ook duidelijk. In zoverre als zijn broers hem slecht behandelden, schijnt het dat zelfs zij verschalkt werden. Joséf werd gekocht en verkocht, vóórdat zijn broers er iets mee te maken hadden!

Dit mogelijk scenario kennend kan ons helpen om een opmerking van Joséf te begrijpen die hij maakte terwijl hij in de gevangenis in Egypte was. Toen hij de dromen van de schenker en van de bakker aan het uitleggen was, vertelde hij hen in 40:15: "Want gestolen ben ik uit het land van de Hebreëen..." Joséf suggereerde dat ze technisch gesproken de verkoop niet deden. Zij waren echter zeker deelgenoot aan de misdaad en droegen de verantwoordelijkheid ervoor, zoals 45:4 aangeeft.

Een dienaar van een edelman

Voor de eerste maal in onze studie van de Patriarchen, in Beresjiet, worden we nu andere in een cultuur betrokken dan de Kanaänietische of de Mesopotamische. De tekst neemt ons nu mee naar Egypte. Het is nu niet een korte reis, zoals die van Awraham. Met Joséf nu in Egypte wonend, moeten we ons realiseren dat de kinderen van Israël voor de paar volgende eeuwen onder de invloed zullen staan van de Egyptische cultuur. Daarom dienen in onze *parasjah* een paar Egyptische culturele dingen te worden verklaard.

Potifar.

Het woord "Potifar" is een Egyptische woord, dat "hij die Re (de zonnegod) heeft gegeven" betekent. De meeste geleerden zijn het er over eens dat het zeer waarschijnlijk een verkorte vorm van Poti-Féra is. Echter zij zijn niet een en dezelfde persoon. Dit was een algemeen voorkomende naam in het middelste koninkrijk en de Hyksos perioden (2000-1500 v.Chr.) en het was daar niet ongebruikelijk, want verscheidene mensen deelden dezelfde naam.

Potifar wordt in 37:36 en 39:1 beschreven als "een hoveling van Far'o." De Hebreeuwse term voor hoveling is *saris* (סַרִּיס). Dit woord betekent later in het Bijbels Hebreeuws "eunuch." Maar deze *saris*, Potifar, is getrouwd en kan daarom geen eunuch zijn. Behalve dat, gebruikte het oeroude Egypte gewoonlijk geen eunuchs. In overeenstemming daarmee heeft het Hebreeuwse woord zijn oorsprong in het Akkadisch (een verwante taal van het oud-Hebreeuws) en in deze context betekent het letterlijk: "de éne van het [koning's] hoofd." Deze, een *saris*, blijkt een hoge ambtenaar te zijn aan het Egyptische gerechtshof. Daarom blijkt Potifar een hooggeplaatst gerechtsdienaar van Far'o te zijn. Maar Potifar wordt ook met andere termen beschreven. Zowel 37:36 als ook 39:1 vertellen ons dat hij de kamerheer van de slagers was. Weer hebben we een vertaal-moeilijkheid. Het woord "kamerheer" is van twee Hebreeuwse termen: *sar hattabchiam*, שַׂר הַטַּבְּחִים. Het woord "sar" (שַׂר) betekent gewoonlijk "kapitein" of "chef." Dit woord is het probleem niet. Het moeilijke woord is dat éne met "slagers" vertaald. Ofschoon het woord mogelijk te maken heeft slachten, kan het best niet in deze context vertaald worden. Potifar is belast met de gevangenis, niet met de keuken! Daarom is "kapitein van de wacht" misschien correcter en in overeenstemming met Potifar's ingesloten commandantuur van de gevangenis (39:20). Behalve dat wordt een bijna identieke titel toegepast op de Babilonische Nebuzaradan in Melachiem beth (2 Koningen) 25:8 en Jirmejahoe (Jeremia) 52:14, nauwelijks ambtenaren belast met slagerij, tenzij men slagers van mensen bedoelt. Potifar is dan een hoge Egyptische bestuursambtenaar die hoogst waarschijnlijk belast was met de koninklijke gevangeniswacht.

De Schenker en de Bakker.

Er waren twee andere Egyptische personeelsleden met wie kennis dienen te maken om dit verhaal ten volle te begrijpen. Hoofdstuk 40 vermeldt zowel des konings schenker als des konings bakker. De opperschenker in Egypte was verantwoordelijk voor het toezicht op al de koninklijke wijngaarden en wijnkelders zowel als voor de verzekering dat alle dranken die aan de koning werden opgediend veilig en van de beste kwaliteit waren. Hij was de laatste om de drank te proeven voordat Far'o dat deed. Dus als de Far'o werd vergiftigd, dan was het meest waarschijnlijk de verantwoordelijkheid van de schenker. Op een overeenkomstige wijze was de bakker verantwoordelijk voor alle voedsel dat Far'o at. Samen met de verzekering van de kwaliteit van het voedsel zou hij ook degene zijn die ervoor verantwoordelijk was voor een eventuele voedselvergiftiging. Daarom moesten beide mannen erg bekwaam zijn in wat zij deden, maar ook bijzonder betrouwbaar zijn.

Joséfs succes.

Joséf werd in deze koninklijke Egyptische wereld verkocht. Hij zou alleen in het begin een lage slaaf zijn, maar 39:2 licht ons in: "De Heer (De Eeuwige) was met Joséf, hij was een man die geluk had; hij mocht in het huis van zijn Egyptische meester blijven." Vanwege zijn kundigheden en de zegening van de Heer, werd Joséf tenslotte in het beheer van Potifar's huishouding gezet.

De opkomst van Joséf in het koninklijke bestuur van Egypte was bijzonder indrukwekkend, wanneer we daarbij de algemene vijandige houding van de Egyptenaren tegenover de Semieten beschouwen. Er zijn enige geleerden die suggereren dat er een mogelijkheid bestaat dat Joséf naar Egypte afdaalde gedurende het rijk van de Bedouinse Semitische veroveraars, de Hyksos. De Hyksos namen het bestuur over Egypte tamelijk vreedzaam over wegens een meer of minder verzwakt Midden Koninkrijk leiderschap. Zij waren geen Egyptenaren maar kwamen veeleer uit het oosten. Zij heersten in Egypte ergens tussen 1700 en 1550 v.Chr. Deze commentator met dit voor ogen, richtte zich eens naar dit standpunt. Bijbelse bewijs echter voor een datum van de Uittocht plaatst het op 1446 v.Chr. Als we deze datum nemen en er de nodige 400 bij optellen en enige jaren door G'd aan Awraham geprofeteerd in Beresjiet 15:13, komen we op een datum voor de aankomst van de Israëlieten in Egypte van ongeveer 1846. Deze tijdschaal blijkt niet te passen bij de periode van de aankomst van de Hyksos in Egypte. De reden dat vele geleerden suggereren dat Joséf in Egypte was gedurende het rijk van de Hyksos kan twee dingen verklaren. Ten eerste, apart van de soevereine genade van G'd, kan het verklaren waarom Joséf naar zo'n grote hoogte opklom. Misschien begunstigen de Hyksos, die

ook Semieten waren, hem die een Semiet was. Ten tweede kon dat ook verklaren waarom de tekst verscheidene keren naar Potifar verwijst als de Egyptenaar (Zie 39:5 bijvoorbeeld). Hij zou als de Hyksos heersten, een uitzondering in de regeringsdienst geweest zijn.

De werkelijke bron.

Het Hyksos onderwerp ter zijde, geeft de passage duidelijk de werkelijke reden aan waarom Joséf tot zulke grote hoogten in Egypte opklom. Het was de Heer Zelf die hem zowel aanvaardbaar als geaccepteerd maakte. Eén van de dingen die de Heer gebruikte om Joséf succesrijk te doen zijn, was zijn gedrag. Ons wordt over Joséfs handelingen verteld, doch erg weinig over wat hij zei om succesrijk te zijn. Wat ons echter verteld werd betreffende de woorden die hij uitte, is bijzonder onthullend. De eerste keer dat hij volgens de tekst in Egypte spreekt, is wanneer hij de toenaderingen van Potifar's verleidelijke vrouw verwerpt. Joséf zegt haar dat wat zij wilde, ondenkbaar was en een "zonde tegen G'd." De tweede keer dat hij in Egypte sprak, was toen hij in de gevangenis werd gegooid vanwege de leugens van de vrouw van de gevangenisouder. Toen hij gevraagd werd om de dromen van de schenker en de bakker uit te leggen door te zeggen: "Behoren de uitleggingen niet aan G'd?" Tenslotte, in 41:16, wanneer zijn lot door Far'o werd beslist, getuigde Joséf in het openbaar: "G'd zal wel antwoorden wat in het welzijn van Far'o is."

Leibowitz vat de betekenis van deze drie publieke getuigenissen omtrent zijn G'd ruim samen wanneer zij schrijft:

"...De naam van de Heer was steeds op Joséfs lippen en zijn sterk geloof in de leidende hand van de Voorzienigheid was verantwoordelijk voor zijn succes, dat hem in alle keren inspireert."

Met andere woorden, G'd schonk Joséf een groot succes omdat de Heilige het bevestigde dat Hij voortdurend in Joséfs geest was.

Geworpen in de gevangenis

Joséfs succes was in zekere zin het begin van zijn problemen. Omdat hij door Potifar zo zeer vertrouwd werd, bevond hij zich alleen bij het werk in en rondom het huis. Dat wil zeggen, bijna alleen. Potifar's verleidelijke vrouw was bij hem aanwezig. Zij had, tot Joséf aangetrokken zijnde, besloten om overspel met hem te plegen omdat "Joséf mooi van gestalte was en er knap uitzag." Dus "liet de vrouw van zijn heer het oog op hem vallen" (39:6-7).

Als het verhaal zich ontvouwt, was zij niet in staat hem lichamelijk te krijgen, ofschoon zij dat probeerde. In plaats daarvan eindigde zij met zijn kledingstuk dat zij greep toen hij uit haar tegenwoordigheid probeerde te ontsnappen. Maar zijn kleding was voor haar genoeg om haar eigen sporen te bedekken en dit te gebruiken om valse aanklachten van geproeed overspel op Joséfs af te schuiven. Daar haar echtgenoot kapitein van de gevangeniswacht was, een vertrouwd bestuursambtenaar, was het onvermijdelijk dat zijn vrouw geloofd zou worden en dat Joséf vervolgens in dezelfde gevangenis geworpen zou worden als waar Potifar werkte.

Een Egyptisch vertelling.

Veel mensen die van de oeroude Egyptische literatuur op de hoogte zijn, zijn er vlug bij om er op te wijzen dat er een opmerkelijk gelijkaardig verhaal bij de oeroude Egyptenaren gevonden wordt. Het wordt in het Engels genoemd: "The Story of Two Brothers" (= Het Verhaal van Twee Broers). Het verhaal kwam uit een dertiende eeuw (v.Chr.) manuscript. Het vertelt over een jonge man die vals beschuldigd werd van poging tot overspel met de vrouw van zijn oudere broer. Hij speelde het klaar om te ontsnappen, maar een bewijs werd opgezet om hem te beschuldigen. Omdat er een aantal overeenkomsten tussen dit Egyptische verhaal en Joséfs verhaal zijn, hebben enige geleerden gesuggereerd dat de Bijbelse versie gebaseerd was op het oorspronkelijk Egyptische verslag, enkel veranderd om in het verloop van het verhaal van Joséf te passen. Wij zouden echter niet te vlug onze toevlucht mogen nemen tot zulke verdraaiingen van de Bijbelse tekst. Veeleer heeft de geleerde Derek Kidner een ruim antwoord op zulke beweringen. Hij schrijft:

"Zeker, de verleiding, de weigering en de lastering zijn punten van duidelijke gelijkens; maar zoals J. M. Plumley opmerkt, 'het zou veel grotere overeenkomst van detail vereisen om de vaak gemaakte suggestie te rechtvaardigen dat het Egyptische verhaal de oorsprong van het incident beschreven in Beresjiet is'."

Voor diegenen die de verhalen zelf willen vergelijken, het Egyptische verhaal wordt "The Tale of Two Brothers" genoemd en een Engelse vertaling ervan staat in *The Ancient Near East, Volume I, An Anthology of Texts and Pictures* edited by Dr. James B. Pritchard, Princeton University Press, 1958, 1973.

Je kan geen goed mens eronder houden.

De gevangenschap moet een echte slag voor Joséf geweest zijn. Het ene moment was hij voor het hoofd van de gevangeniswacht de vertrouwde dienaar, het volgende moment was hij door de leugens van zijn meester's vrouw een gevangene in diezelfde gevangenis. Maar zoals het door heel dit verhaal duidelijk is, was de Heer daar in Egypte zelfs al vóór Joséf er aankwam! De Heer werkte er voortdurend aan Zijn eigen plan. Joséf was alleen maar de acteur die de Soevereine gekozen had. Daarom schiep G'd in hoofdstuk 40 een situatie waarbij Joséf, begiftigd zijnde "met de gunst van de overste der gevangenis", belast werd met het toezicht op de andere gevangenen in de gevangenis. Joséf werd uiteindelijk in het toezicht gesteld om te helpen zorgdragen voor de andere gevangenen. Vanwege zijn positie werd hij daarom actief betrokken in hun levens. Toen hij op een dag opmerkte dat één van de bewoners er verstoord uitzag, vroeg Joséf hem wat er gebeurd was. Vervolgens vertelde de gevangene, die des konings vroegere schenker was, aan Joséf een droom die hij gehad had. Hetzelfde was bovendien bij des konings ex-bakker gebeurd. Sterk tot hun verrassing was Joséf in staat om de dromen voor hen te verklaren. Gelukkig voor de schenker kwam de droom uit. Zoals Joséf had voorspeld, werd hij in zijn ambt hersteld. Maar ongelukkig voor de bakker; zijn droom werd ook waar gemaakt. En zoals Joséf had gewaarschuwd, werd hij opgehangen! Het punt is dat Joséf een reputatie begon te verkrijgen, van een uitlegger van dromen. Dat is waar de *parasjah* eindigt. Deze informatie bereidt ons voor op de volgende stap in deze opmerkelijke ontvouwing van het verhaal van Joséf in de *parasjah* van de volgende week.

G'ds Meesterplan

Het verhaal van Joséf is zonder twijfel één van de duidelijkste in de Schrift gevonden verslagen over de soevereiniteit van G'd. Het is niet een systematische theologie over dat leerstuk. Inplaats daarvan is het krachtiger, omdat we zien hoe de hand van een soeverein G'd duidelijk wordt en is in een echt menselijk leven. Laat ons kijken naar enkele voorbeelden hiervan uit deze *sidra*.

Wajeesjev

Deze *parasjah* wordt *Wajeesjev* genoemd vanwege het allereerste Hebreeuwse woord in deze *sidra*. *Wajeesjev* (וַיֵּשֶׁב) betekent "en hij [Jacob] woonde." Het verwijst naar een tijd in Jacob's leven wanneer hij zich tenslotte gevestigd heeft in zijn patriarchale thuis in Kanaän, na een leven vol avonturen. Maar het schijnt, dat de schrijver kan hebben bedoeld om te functioneren als een soort literair ontwerp. Het schiep ironie. Zelfs ofschoon Jacob van plan was om zich permanent te vestigen, was de Heer de gebeurtenissen in zijn leven goddelijk aan het regisseren, dat uiteindelijk zou maken dat hij zijn bagage ging pakken en met zijn hele familie voor 400 jaren uit Kanaän zou weggaan. Aldus herinnert *Wajeesjev* ons ironisch aan G'ds plan om Israël naar Egypte te brengen eerder dan hem in Hebron zich comfortabel te laten vestigen.

Goede bedoelingen van een Vader.

Er is in deze *parasjah* een tweede voorbeeld van G'ds soevereiniteit. Jacob veroorzaakte onbewust zijn eigen verhuizing naar Egypte. Hij hield echt van Joséf, maar zijn liefde voor Joséf werd door de Heer gebruikt om 'tegenas te geven' en die liefde veroorzaakte ook dat de rest van zijn zonen Joséf ging haten. De Heer gebruikte deze haat uiteindelijk om te veroorzaken dat Joséf naar Egypte gezonden werd. Daar in Egypte zou hij het instrument van G'd worden om Zijn profetie aan Awraham in Beresjiet 15 te vervullen. Het punt van dit alles is dat de Heer stilletjes werkte achter de handelingen en beslissingen van mensen om, om Zijn wil te volbrengen ondanks het feit dat zij zich van dit alles totaal onbewust kunnen zijn geweest.

De keus van Joséf uit alle mensen.

Voorbeeld 3: Jacob kon iedere andere zoon voorgetrokken hebben, maar de Soevereine Heer veroorzaakte bij hem zijn liefde met kwistige hand bijzonder op Joséf te richten. Zou het echter één van de andere zonen geweest zijn, dan zouden zij niet in staat geweest zijn om alles wat Joséf deed toen hij in Egypte was, te volbrengen. Joséf was duidelijk de man voor die taak, zorgvuldig gekozen en toegerust om de doelen van de Heer betreffende de bestemming van Israël te vervullen. Zonder voorkennis van iedereen verzekerde G'd Zich ervan dat precies de juiste man op de voorgrond kwam omdat Zijn wil dan verwezenlijkt kon worden.

De verleidelijke vrouw.

De vierde illustratie van G'ds soevereiniteit heeft te maken met Potifar's verleidelijke vrouw. G'd kiest wie het Hem behaagt om Zijn eeuwige plannen te volvoeren. Joséf was echt een kundige kandidaat en één die zelfs liefde naar de Heilige teruggaf in antwoord op de genade die G'd hem met kwistige hand schonk. Dit was echter geenszins waar voor een ander belangrijk karakter in dit G'ddelijk drama, Potifar's vrouw. Zij dacht er zeker niet aan om een of ander heilig plan te vervullen, toen zij Joséf probeerde te verleiden. Toch kon zelfs zij niet buiten het eeuwig plan van G'd handelen. G'd moest haar precies laten doen wat zij deed om Joséf in de gevangenis te plaatsen zodat hij een reputatie van uitlegger van dromen kon verwerven. Deze reputatie als droomuitlegger zou Joséf uiteindelijk Far'o's gunst doen gewinnen. Op zijn beurt was die koninklijke gunst een hoofdmiddel, dat de Heer gebruikte om Zijn profetie van verbanning en terugkeer van Israël uit Egypte naar het Beloofde Land te vervullen.

Allemaal van de overigen.

We hebben zelfs nog geen commentaar gegeven op de rol van Ruben om Joséfs leven te redden noch op het gedeelte dat de Midianieten, Isjmaëlieten en Medanieten speelden - om nog niet eens Potifar te noemen. Zoals de student zien kan, is het mogelijk om naar al de karakters in deze *parasjah* te kijken en te zien hoe zorgvuldig zij in G'ds soeverein en geopenbaard plan voor Israël passen. De moeilijkste vraag over dit alles is: Werden zij alleen maar door G'd gebruikt? Of werden zij zorgvuldig van tevoren door G'd uitgekozen voor hun rollen in Zijn soeverein-plan? We zullen voor de antwoorden moeten wachten op een toekomstig Thoragedeelte!

Een knoeiboel van een zoon

In dit commentaar tot dusver is heel onze aandacht op het verhaal van Joséf gefocused geweest. Middenin dit opmerkelijk verhaal echter en schijnbaar buiten de context, ligt het verhaal van Juda en Tamar in hoofdstuk 38. Hoofdstuk 38 is inderdaad een tussenspel in het verhaal van Joséf. Toen Mosje het boek Beresjiet samenstelde, onderbrak hij opzettelijk Joséfs verslag om ons over de gebeurtenissen te vertellen die zich tussen Juda en Tamar voordeden. Deze uitweiding verhoogt de onzekerheid van de lezer op een kritisch moment in de vertelling over Joséf, maar het bekwaam onmerkbaar opgaan van het hoofdstuk in het groter verhaal toont dat de uitweiding weloverwogen is en het resultaat van een zorgvuldig ontwerp (Sama). Een goed argument kan worden opgevoerd om te suggereren dat de hoofdrede voor het opnemen van dit verhaal in de tekst van Beresjiet vanwege de consequenties is, die het heeft voor de loop van Israëlitische geschiedenis en vervolgens voor de Messiaanse openbaring.

Een verwaarloosde verantwoordelijkheid.

Zoals het verhaal zich opent, zien we dat Juda besloot om enige tijd bij zijn familie vandaan door te brengen. De redenen ervoor worden in de tekst niet gesteld. Leon Morris speculeert dat Juda waarschijnlijk zo van streek was door de handelingen van zijn broers [betreffend wat zij met Joséf deden] en het daarop volgend verdriet van zijn vader, dat dit hem deed besluiten om uit de hele situatie weg te gaan. Daarom was Juda's thuis voor een tijd ongeveer 12 of 13 mijl (20 km) van het familiecentrum vandaan, in een plaats Adoellam genaamd. Dit lag buiten de Judeesche bergen in de heuvels aan de voet van het gebergte dat *Sjefelach* genoemd werd. Deze lokatie kan een aanwijzing zijn dat hij wat ruimte wilde hebben en toch tegelijkertijd voldoende dichtbij wilde zijn om in een familiecrisis te helpen. Dit deed hij in feite ook wanneer wij hem zien als hij tijdens de hongersnood zijn broers naar Egypte leidt. Door naar Adoellam te verhuizen, plaatste Juda zich midden in het hart van een Kanaänietische cultuur. Hij trouwde met Shoa, een Kanaänietische, een dochter van een koopman. Hij kreeg bij haar drie zonen (38:2-5). De verhuizing met zijn voor Juda opeenvolgende rampzalige gebeurtenissen helpt ook om alle *Thora*-verboden tegen de mensen van Israël die tussen de Kanaänieten woonden, te onderstrepen, speciaal vanwege hun grove afgoderij. Juda vond een vrouw voor zijn eerste zoon Er. Ze heette Tamar (= palmbloom) en ze was een Kanaänietische. We weten dit uit een combinatie van teksten, zoals hoofdstuk 38 en I Kronieken 2:3-4. Er stierf. Daarom werd Tamar weduwe. Dus moest zij volgens Kanaänietische gewoonte daarna de tweede zoon huwen. Ook hij stierf echter na korte tijd. Maar Juda onthield deze derde en jongste zoon aan Tamar, om met haar te trouwen. Hij deed dit: "Opdat hij ook niet sterft zoals zijn broers." Juda zei echter niet dat dit zijn reden hiervoor was. In plaats daarvan beweerde hij dat Sjelah alleen maar te jong was om met Tamar te trouwen.

Het zwager- of leviraatshuwelijk.

We dienen enige van de culturele praktijken van achter de schermen te begrijpen om ten volle te kunnen appreciëren wat er in deze passage gebeurde. Wat Juda hier in praktijk bracht, wordt in de *Thora*, een Zwager- of een Leviraatshuwelijk genoemd. We kunnen hierover lezen in passages als Dewariem (Deuteronomium) 25:5 vv. Het woord *levir* is uit het Latijn en dat betekent "een echtgenoot's broer." Het Hebreeuwse woord voor dit concept echter, dat gevonden wordt in Dewariem 25:5, komt van de wortel *jabam*, יָבַם. Volgens het woordenboek schijnt de betekenis van dit woord (hoewel duister) "het doen van een zwager's taak aan zijn broer's weduwe" te zijn. Het JPS-commentaar zegt echter dat de betekenis van de basiswortel in het Hebreeuws onzeker is, er wordt aangenomen dat het woord "zich voortplanten" betekent. Wanneer dit dus samen wordt gezet, blijkt dat een *levir* iemand is die de kinderloze weduwe van zijn dode broer trouwt met het doel om nakomelingen van zijn broer voort te brengen. Omdat Juda deze gewoonte in praktijk bracht, suggereert dit dat de praktijk van een zwagerhuwelijk al bestond voordat de *Thora* geschreven werd. Inderdaad was dit het geval. We hebben hierover verslagen uit de oeroude Assyrische, Hettietische en Nuzi kleitabletten. Juda onthield echter zijn jongste zoon aan Tamar om met haar te trouwen, zelfs ofschoon de Leviraatsgewoonte hem ertoe opriep om haar te trouwen. Tamar zou, toen Juda blijkbaar de culturele traditie doorbrak om zijn jongste zoon te weerhouden met haar te trouwen, zo woedend zijn geweest. Het was niet meer of minder voor haar een belediging. Vervolgens wachtte ze op een gelegenheid waarop zij Juda echt een les kon leren. Die gelegenheid kwam toen Juda, haar schoonvader, een tocht ondernam om samen met zijn vriend Chirah het schapenscheren in Timnah te gaan bijwonen. Vermoed als een Kanaänietische prostitué wachtte Tamar langs de weg, op een strategisch punt, waar Judah haar zou opmerken. Nadat zij hem verlokte om ter plekke een intieme relatie met haar te hebben, bracht zij Juda ertoe om hiervoor enkele soorten persoonlijke identificatievoorwerpen bij haar achter te laten.

Haqdasjah

Het is interessant om het verschil tussen Juda's verslag van zijn avontuur met Tamar en de gebruikte woorden op te merken in de tekstvertelling van deze relatie. De tekst van het verhaal zegt dat Tamar voorgaf een "publieke vrouw, een hoer" te zijn. Judah echter, wanneer hij bij de mensen van de stad in 38:21 informeert, vraagt naar de "aan ontucht gewijde vrouw", dat is de vereringsprostitué of de tempelprostitué. Er is een verschil in de Hebreeuwse woorden dat een verschil in de betekenis van de ideeën weerspiegelt. Een "aan de ontucht gewijde vrouw" is de vertaling van het Hebreeuwse woord, *haqdasjah*, הַקְדָּשָׁה. Ditzelfde woord wordt ook in de Oegaritische (Kanaänietische) tabletten gebruikt om naar een Kanaänietische tempelprostitué te verwijzen. Raar genoeg is de wortel van het woord hetzelfde als het woord dat vaak met "heilig" vertaald wordt. Door deze term te gebruiken om een gewijde prostitué te beschrijven, kunnen we meer leren van de wortelbetekenis van de idee van "heiligheid." Precies zoals een tempelprostitué alleen gereserveerd was voor gebruik tijdens de Kanaänietische religieuze eredienst, zo is ook een "heilig" voorwerp door G' d specifiek apart gezet voor speciaal gebruik. In het geval van de Kanaänieten was een *haqdasjah* of een "heilige prostitué" duidelijk zondig. Maar in het geval van de religie van de *Thora*, zijn heilige voorwerpen en mensen niet zondig, maar uniek apart gezet voor de eredienst aan G' d. Door de wortel שָׁקַד op zo 'n manier te gebruiken, kunnen we zien hoe het woord werkelijk een moreel neutraal woord is. Als door het gebruik van dezelfde Hebreeuwse wortel, שָׁקַד, zowel naar een dienstknecht van G' d als naar een Kanaänietische tempelprostitué verwezen kunnen worden, dan zou het schijnen dat deze wortel שָׁקַד eenvoudig naar de status van iets verwijst en niet naar iets met een morele make-up. M.a.w. wanneer een persoon "heilig" wordt genoemd, wijst dit niet op hoe zondig of zondeloos hij/zij is. Het heeft alleen maar te maken met het feit dat hij voor G'd uitgekozen en apart gezet is voor een of ander specifiek doel. Toen Juda naar Tamar verwees als een "aan tucht gewijde vrouw" of tempelprostitué, verzachtte hij zijn eigen immorele daad. Seksuele relaties met zo'n vrouw hebben, was bij de Kanaänieten sociaal aanvaardbaar omdat het een onderdeel was van hun aanbedding. De Hebreeuwse tekst van het verhaal noemt de situatie voor wat het werkelijk was in G'ds ogen - hoererij!

Tamar's wraak.

Tamar had haar dag! Zij had uitgezocht dat Juda haar zijn laatste zoon niet zou geven om te trouwen. Ze zou moeten doen wat voor haar sociaal toegestaan was om te doen - kinderen hebben via de schoonvader, Juda! Het is waar dat haar methode om te krijgen wat haar cultureel toekwam, een beetje onorthodox was. Maar blijkbaar deed zij dat op die manier om Juda een bittere les te leren. Aan het eind, wanneer de waarheid uitkwam, werd Juda gedwongen om haar zijn laatste zoon te geven zoals het gebruik dicteerde. Maar het was niet voordat Tamar beviel van Juda's tweelingpaar! Door haar dus zijn laatste zoon te weigeren, veroorzaakte

dat hem niet enkel het plegen van een ernstige zonde, maar het maakte zijn leven ook ingewikkeld door kinderen te hebben van een Kanaänietische vrouw. Daarenboven, wanneer alles gezegd en gedaan was, trouwde zijn zoon haar wat verdere huiselijke complicaties zou veroorzaken.

De tweelingen.

De tekst beschrijft in 38:27-30 de geboorte van de tweelingen. Het zag ernaar uit dat Zerach het eerst geboren zou worden, omdat hij zijn handje eruit stak. Toen hij dat deed, bond de vroedvrouw een rode band erom om hem als de eerstgeborene te identificeren, maar Perez eindigde als de eerstgeborene.

Er zijn tenminste twee redenen waarom dit verhaal in de *Thora* wordt gevonden. Ten eerste, zoals het verhaal van Joséf, is dit incident ook een andere les over het ingewikkelde soevereine plan van G'd. Zoals het blijkt, zal Juda uiteindelijk de stam worden waardoor koningen over Israël zouden regeren. Daarom werden zijn nakomelingen ook tot de stam door wie de Messias naar de aarde zou komen. Daaraan toegevoegd zou Perez de tweelinghelft zijn in wie de lijn van de Messias zou worden vastgesteld, niet via Zerach.

Deze afstammingsachtergrond van de Messias is nogal verwarrend en bevat een aantal vreemde feiten. Want één, er is over de controverse over wie de eerstgeborene werkelijk is. Was het Zerach of Perez? Omdat Zerach het eerste zijn handje uitstak, werd hij beloond met de onderscheidingsband. Maar het was Perez die de geboortewedstrijd won en hij werd tot eerstgeborene benoemd. De *ArtScroll Humash* licht ons bij wanneer hij zegt:

"Dat Perez zich naar voren duwde, was deel van het G'ddelijk Plan. Zerach wenste om het eerst eruit te komen, maar G'd verklaarde: 'Messias is bestemd om uit Perez te stammen; het is dan correct dat Zerach het eerst uit komt! Laat Zerach terugkeren in zijn moeder's baarmoeder en Perez zal het eerst geboren worden!'" (Aggadat Bereshit)

Wie was dan de echte eerstgeborene? Jij beslist! Als je denkt dat het verwarrend is, ben je niet alleen.

Blijkbaar kunnen er door de eeuwen heen wat verwarringen geweest zijn onder het volk Israël, zoals naar wie de eer van de eerstgeborene zou gaan. Dit kan de uitleg zijn waarom in de *B'riet Chadashah* Mattitjahoe dit in zijn geslachtsregister van de Messias Jesjoea zet: "Juda, de vader van Perez en Zerach, wiens moeder was Tamar." Hij vermeldde de geboorte van beide zonen. Niettemin was Perez degene door wiens lijn de Messias afstamde, omdat hij het eerst genoemd werd. Mattitjahoe vermeldde in zijn geslachtsregister ook andere vreemde kenmerken. Hij legde in zijn geslachtsregister Tamar's naam vast - zowel een vrouw als een heidense. Vrouwen worden zelden in Bijbelse Israëlitische geslachtsregisters opgenomen, zeker diegene die heidenen waren.

"... Aan wie G'd de eer gaf door ze in te sluiten tussen de vastgelegde voorouders van Jesjoea de Joodse Messias - door wie Heidenen, vrouwen en slaven gelijkelijk met Joden worden gered, mensen en vrij... ." (David H Stem, *Jewish New Testament Commentary*, p.2).

Een nederige Messias.

Van dit alles kunnen we zien dat in de Messias we een menselijke afstammingsachtergrond hebben met een controverse van wie de eerstgeborene was en een vermelding van een vrouw die ook een heidense was, en niet te vergeten een beruchte voorvader die een relatie had met een hoer (Juda)! Het is betekenisvol dat Jesjoea dit allemaal in Zijn achtergrond had. Wij zouden denken dat de Messias een volledig glorieuze en smetteloze afstamming had. In tegendeel, de *B'riet Chadashah* onderwijst dat toen de Messias vlees werd "...Hij Zichzelf vernederde" (Filippenzen 2:8). Deze details op Zijn geslachtsregister zijn zeker een deel van die vernedering. Het andere deel van die vernedering wordt natuurlijk weerspiegeld in het tweede deel van dit vers in Filippenzen, dat hiervoor geciteerd werd. Niet alleen vernederde Jesjoea Zichzelf door de eigenaardigheden onder zijn voorvaderen, maar Hij "werd gehoorzaam tot de dood - zelf de dood aan de kruisigingspaal!" Vanaf Zijn nederige begin hier in Beresjiet 38 tot de kruisiging, verdiende Jesjoea meer dan de ridderslag algemeen aan hem toegekend in de volgende verzen:

Daarom verhoogde G'd Hem op de hoogste plaats en gaf Hem de naam boven iedere naam, dat voor de naam van Jesjoea zich iedere knie zal buigen en ieder tong zal belijden dat Jesjoea de Messias is, Heer tot de glorie van G'd de Vader. (Filippenzen 2:9-11)

J. H. ten Kate, 30-11-02 (naar B erko witz)